

Ynni
Cymunedol Cymru
Community Energy
Wales

MANIFFESTO YNNI CYMUNEDOL CYMRU 2026

GWELEDIGAETH AR GYFER CYMUNEDAU YNNI

MANIFFESTO 2026

Crynodeb Gweithredol	2
CYFLWYNIAD.....	4
Gweledigaeth ar gyfer Cymunedau Ynni – y Llwybr i Drawsnewid Ynni Cyfiawn	4
Y cyd-destun gwleidyddol.....	4
Gweledigaeth ar gyfer Cymunedau Ynni – Gwneud yn Siŵr bod Pobl yn Elwa o'r Pontio	4
Mesurau i Greu'r Amodau i Gymunedau Ynni a Pherchnogaeth Gymunedol i Ffynnu	11
Datganoli Pwerau a Chyllid.....	11
Camau Gweithredu ar Ddatganoli	11
Ariannu, Cyllid a Chynhwysiant Ariannol	11
Deddfwriaeth – Deddf Ynni Cymunedol.....	13
Cronfa Cyfoeth Cymunedol (CCC)	13
Egwyddorion allweddol:	13
Ardoll Newydd ar Adnoddau Naturiol	14
Mecaneg yr ardoll	14
Annibyniaeth y Gronfa.....	15
Cyd-berchnogaeth Gwerth Chweil	16
Cyd-destun:	16
Cynigion Allweddol:	17
Camau Galluogi:.....	17
Perchnogaeth Gymdeithasol Deg	18
Cydweithio Polisi	18
Ailbweru:	18
Cyrff Cyhoeddus:	18
Galluogi Cymunedau Ynni.....	19
Caffael Cyhoeddus	19
Dyletswydd Gyhoeddus i Gefnogi'r Economi Gylchol / Sylfaenol	20
Hawl Cymunedol i Brynu.....	20
Diwygio Tir Cymunedol	21
Sgiliau ar gyfer y Dyfodol.....	21
Sylfeini Cymunedau Ynni: Hawl i Gael Mynediad i Farchnadoedd Ynni Lleol	21

MANIFFESTO 2026

CRYNODEB GWEITHREDOL

GWELEDIGAETH AR GYFER CYMUNEDAU YNNI - TRYWYDD ARALL

Mae targedau'r llywodraeth a mesurau i gyrraedd sero net yn creu tensiynau o fewn ein cymunedau. Mae'r newid, y cynnydd mewn biliau a'r diffyg ymreolaeth y mae llawer o bobl yn ei deimlo, oherwydd y bwlch rhyngddyn nhw a'r elw sy'n cael ei greu o isadeiledd ynni, yn arwain at wrthwynebiad i ddatblygiadau ynni adnewyddadwy. Mae ynni cymunedol yn cynnig trywydd gwahanol. Os ydym am i'r system ynni werdd fod yn wydn, mae'n rhaid i gymunedau a phobl allu buddio o'r cyfleoedd mewn ffordd ystyrlon.

Gyda

- rhagor o berchnogaeth gymunedol o asedau cymunedol
- rhagor o benderfyniadau'n cael eu gwneud yn lleol
- rhagor o gaffael cyhoeddus o ynni cymunedol
- masnachu lleol
- gwella sgiliau
- cynnwys y rhai sydd ar incwm is ac heb incwm
- cydberchnogaeth o ddatblygiadau ynni ar raddfa fawr
- cylchrhedeg elw'n lleol, a
- dull i gymunedau ailfuddsoddi mewn rhagor o gynhyrchu

gallwn newid y naratif.

1. Cyflwyno Deddf Ynni Cymunedol.
Bydd hyn yn cynnwys creu:
  - a. Cronfa Cyfoeth Cymunedol,
  - a. Ardoll ar Adnoddau Naturiol
  - a. Cydberchnogaeth gwerth chweil.
2. Gweithredu ar ddatganoli: a) Rhoi argymhelliad y Comisiwn yng nghyd-destun ynni ar waith a sicrhau bod y pwerau angenrheidiol i adeiladu cymunedau ynni wedi'u datganoli. b) Datganoli Ystad y Goron. Byddai'r cyllid sy'n cael ei godi o hyn, yr Ardoll ar Adnoddau Naturiol, a buddsoddwyr preifat neu gymunedol yn creu'r Gronfa Cyfoeth Cymunedol, er mwyn ariannu mentrau newydd i adeiladu cyfoeth cymunedol.
3. Ariannu a Chyllid – tra bod y Gronfa Cyfoeth Cymunedol yn cael ei sefydlu, rhaid gwneud cyllid o fenthyciadau a grantiau cydberchnogaeth ar gael i adeiladu capasiti.
4. Gweithio gyda Llywodraeth y DU wrth iddi adolygu pecynnau "budd cymunedol" y diwydiant gwynt. Dylai'r cyllid sy'n cael ei gyfrannu fod yn orfodol, fod yn berthnasol i bob math o dechnoleg a dylai'r arian sy'n cael ei godi gael ei ddyblu (a phedair gwaith yn fwy ar gyfer unrhyw ddatblygiad nad yw'n adnewyddadwy), gydag Ardoll ar Adnoddau Naturiol ar ben hynny i'w ychwanegu at y Gronfa Cyfoeth Cymunedol
5. Sefydlu gweithgor i ymchwilio i ffyrdd o gynnwys pawb sydd eisiau bod yn rhan o berchnogaeth cyfranddaliadau cymunedol, gan ddefnyddio Cronfa Cyfoeth Cymunedol i roi cymhorthdal ar gyfer perchnogaeth cyfranddaliadau. Defnyddio Deddf Ynni Cymunedol i weithredu ei chanfyddiadau.
6. Mesurau i gefnogi contractau caffael gwasanaethau cyhoeddus gan fusenesau dan berchnogaeth gymunedol.
7. Dyletswydd gyhoeddus i gefnogi'r economi gylchol / sylfaenol / gydweithredol.
8. Deddfu ar gyfer Hawl Cymunedol i Brynu.
9. Deddfu ar gyfer Diwygio Tir Cymunedol.
10. Mynd i'r afael â'r bwlch sgiliau drwy greu 5,000 o brentisiaethau proffesiynol.
11. Gweithio gyda Llywodraeth y DU i sefydlu Hawl i Fasnachu Ynni'n Lleol.

CYFLWYNIAD

GWELEDIGAETH AR GYFER CYMUNEDAU YNNI – Y LLWYBR AT DRAWSNEWID YNNI CYFIAWN

Y cyd-destun gwleidyddol

Ledled Cymru, mae prosiectau hydro, tyrbinau gwynt a phaneli solar yn cynhyrchu ynni gwyrdd. Mae'r holl brosiectau hyn yn mynd i'r afael â newid hinsawdd, ac mae momentwm y tu ôl i ynni adnewyddadwy sy'n cynyddu. Mae ynni cymunedol yn rhan o'r momentwm hwnnw, ond yr hyn sy'n ein gwneud ni'n wahanol i weddill y sector ynni yw ein dyhead a'n hanes o adeiladu cyfoeth hirdymor yn ein cymunedau, gan ddefnyddio ein hasedau i ddatrys problemau lleol, a rhoi rheolaeth yn nwylo pobl leol.

Gwyddom fod ynni gwyrdd yn tyfu, a chyda'r twf hwnnw daw newid. Gall newid arwain at ofn a phryder. Mae'r newidiadau i'n tirwedd, y ffordd rydym yn byw ein bywydau ac i'n heconomi eisoes yn achosi pryder i lawer o bobl, gan arwain at wrthwynebiad i brosiectau ynni gwyrdd.

Mae cwestiynau ynghylch pwy sy'n talu (yn ystod argyfwng cost byw sy'n cael ei yrru gan ynni) a phwy sy'n elwa o'r newidiadau hyn, yn amlwg yn y ddadl wleidyddol ar ddatgarboneiddio. Mae elw llawer o'r cwmnïau a'r ymgynghorwyr sy'n gyrru'r trawsnewid ynni yn parhau i fod yn syfrdanol, tra bod biliau cartrefi yn parhau i fod wedi'u gor-chwyddo.

Mae hyder mewn cwmnïau preifat, sefydliadau a llywodraethau i wneud y peth iawn i'w cymunedau ar ei isaf erioed.

Gadawodd elw o chwyldroadau ynni blaenorol y wlad drwy'r model economaidd echdynnol hynafol. Os yw'r model aflwyddiannus hwn yn gyrru'r chwyldro ynni nesaf – ar ben y toriadau difrifol i wasanaethau cyhoeddus a seilwaith cyhoeddus – bydd cymunedau Cymru yn cael eu camfanteisio a'u hymylu unwaith eto.

Mae pobl yn teimlo diffyg asiantaeth a diffyg rheolaeth dros y ffordd y mae'r trawsnewid ynni a'r newidiadau sy'n dod gydag ef yn cael eu gwneud. Mae hyn yn arwain llawer i weld y chwyldro ynni gwyrdd fel rhywbeth sy'n digwydd iddyn nhw – neu'n cael ei wneud iddyn nhw – yn hytrach na rhywbeth y maen nhw'n rhan ohono.

Mae'r tensiynau hyn yn cael eu teimlo'n arbennig yng Nghymru oherwydd ein hanes, sydd wedi gadael gwaddol o dlodi dwfn ac iechyd gwael mewn cymunedau a ddylai fod wedi elwa o ddiwydiant y gorffennol. Atgofion chwerw yw'r rhain a drosglwyddir o un genhedlaeth i'r llall, ac maent bellach yn cael eu hailadrodd.

Yn rhy aml, mae pobl yn teimlo'n fel nad ydyn yn gallu dygymod â'r tensiynau a'r newidiadau hyn, na gweld dewis arall.

Mae ynni cymunedol yn cynnig trywydd arall. Mae ynni cymunedol yn eiddo i'r bobl. Mae pobl mewn rheolaeth, ac mae pobl yn cadw'r elw o fewn eu cymunedau, yn lle iddo ollwng allan a dod i ben yn nwylo'r cyfoethog iawn. Mae ynni cymunedol yn darparu ar gyfer annibyniaeth ynni ac annibyniaeth gymunedol. Mae'n galluogi gweithredu hinsawdd mwy beiddgar a chyflymach er budd pobl, natur, y blaned a'r economi. Mae'n galluogi pawb i 'wneud y peth iawn' ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

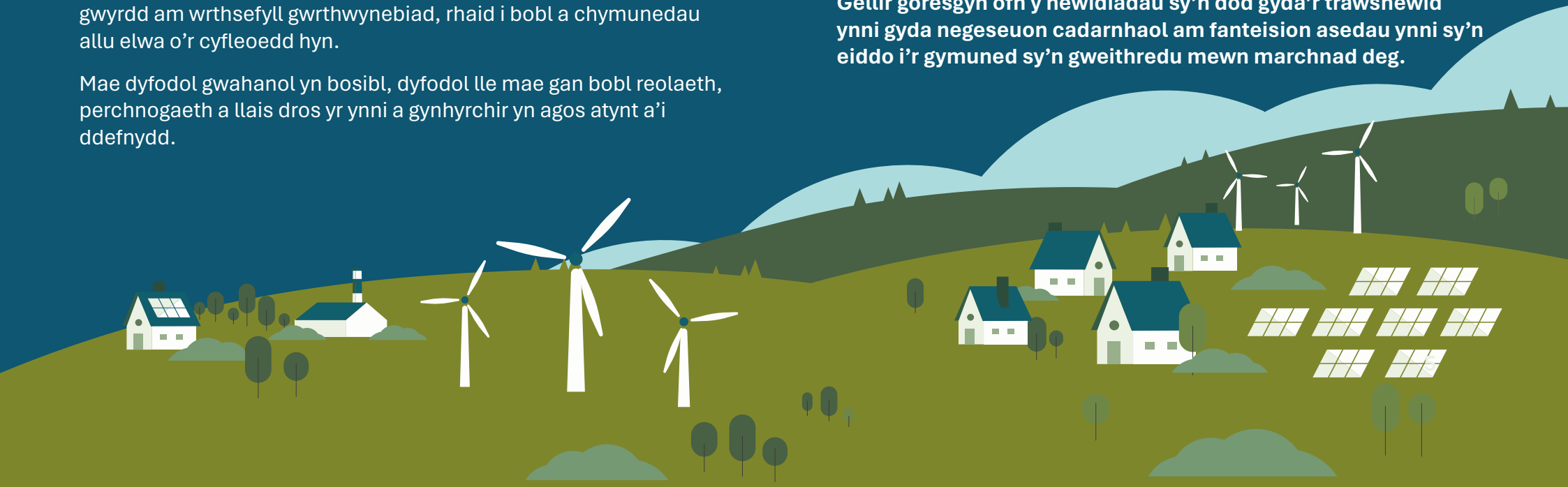
Mae'r cyfleoedd sy'n gysylltiedig â system ynni newydd yn helaeth ac yn ddi-rif. Bydd y newid i system ynni werdd yn un o'r newidiadau mwyaf o ran economi ers y chwyldro diwydiannol. Os yw'r newid gwyrdd am wrthsefyll gwrthwynebiad, rhaid i bobl a chymunedau allu elwa o'r cyfleoedd hyn.

Mae dyfodol gwahanol yn bosibl, dyfodol lle mae gan bobl reolaeth, perchnogaeth a llais dros yr ynni a gynhyrchir yn agos atynt a'i ddefnydd.

Yn aml, mae cymunedau eisiau ac yn haeddu rhan yn y newid hwn, ond nid yw'n hawdd ei gael. Mae rhwystrau rhwng cymunedau, datblygwyr preifat a'r farchnad, heb unrhyw reolaeth wirioneddol dros sut mae ynni a gynhyrchir yn lleol yn cael ei ddefnyddio. Mae dealltwriaeth gyfyngedig ynghylch sut mae ein system ynni gymhleth yn gweithio neu sut y gallai fod yn wahanol.

Gyda mwy o reolaeth daw cyfrifoldeb. Mae asiantaeth dros asedau ynni yn golygu bod cymunedau'n cymryd cyfrifoldeb dros ein dyfodol. Mae'r cyfle yno i'w gymryd, ond ni fydd yn cael ei wneud i ni. Rhaid i ni ei wneud ein hunain, a rhaid i ni ddechrau nawr.

Gellir goresgyn ofn y newidiadau sy'n dod gyda'r trawsnewid ynni gyda negeseuon cadarnhaol am fanteision asedau ynni sy'n eiddo i'r gymuned sy'n gweithredu mewn marchnad deg.

Gweledigaeth ar gyfer Cymunedau Ynni – Sicrhau bod Pobl yn Elwa o'r Pontio

Mae cymunedau ynni yn fentrau gwaelodol neu gymunedol lle mae pobl yn cymryd rhan ar y cyd mewn cynhyrchu, dosbarthu a/neu ddefnyddio ynni, sydd fel arfer yn adnewyddadwy. Nod cymunedau ynni yw democrateiddio systemau ynni trwy gynnwys unigolion a grwpiau lleol mewn gwneud penderfyniadau a dosbarthu buddion, sy'n cyferbynnu â modelau ynni canolog, a reolir gan gorfforaethau.

Yr hyn sydd gennym nawr

Ecopower, Gwlad Belg

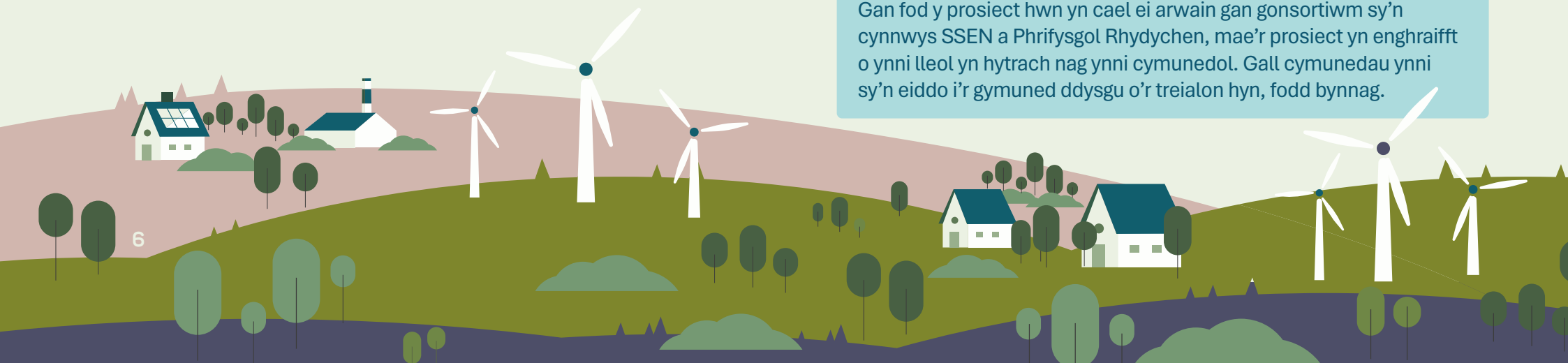
Mae **Ecopower** yng Ngwlad Belg yn gydweithfa ynni sydd wedi bod yn gweithredu ers 1991 ac sydd â dros 65,000 o aelodau cymunedol. Mae gan 55,000 o'r aelodau hyn Ecopower fel eu cyflenwr ynni - sy'n golygu bod eu cartrefi'n cael eu pweru gan ynni adnewyddadwy sy'n eiddo i'r gymuned 100%. Mae'r arian a godwyd o'r gweithgaredd hwn wedi caniatáu iddynt osod 75 MW o gapasiti ar draws technolegau gwynt, dŵr a solar.

Ynni Lleol

Mae defnyddwyr ynni wedi'u cysylltu â'u clwb **Ynni Lleol** sy'n rhoi gwybodaeth iddynt am yr hyn sy'n cael ei gynhyrchu'n lleol a phryd. Mae'r wybodaeth hon yn annog defnyddio trydan pan fo'r galw'n isel, oherwydd gellir ei ddarparu am gost is. Mae hefyd yn arwain at ddefnydd mwy effeithlon o'r grid ynni. Mae 18 o glybiau ynni lleol yn gweithredu ledled Cymru.

Treialon Cymdogaeth Deallus a Theg - Prosiect LEO (Ynni Lleol Swydd Rydychen)

Mae Treialon Cymdogaethau Clyfar a Theg yn rhan allweddol o Brosiect LEO, rhaglen system ynni leol glyfar gwerth £40 miliwn dan arweiniad Scottish and Southern Energy Networks, Prifysgol Rhydychen, a'r Low Carbon Hub. Ymgysylltodd y treialon hyn â dros 350 o gartrefi ledled Swydd Rydychen i brofi sut y gall ffotofoltäig solar, storio batris, cerbydau trydan ac ymateb i'r galw weithio gyda'i gilydd. Dangosodd y treialon y gallai cyfranogwyr newid eu defnydd o drydan i gyd-fynd â chynhyrchu solar lleol, gan leihau'r galw grid brig hyd at 20%. Yn nhreial Rose Hill, cynyddodd 19 o fflatiau eu defnydd tua 30% yn ystod oriau brig yr haul ar draws 13 digwyddiad ymateb i'r galw i wneud y mwyaf o'r defnydd o ynni adnewyddadwy. Gan fod y prosiect hwn yn cael ei arwain gan gonsortium sy'n cynnwys SSEN a Phrifysgol Rhydychen, mae'r prosiect yn enghraifft o ynni lleol yn hytrach nag ynni cymunedol. Gall cymunedau ynni sy'n eiddo i'r gymuned ddysgu o'r treialon hyn, fodd bynnag.

ReFLEX Orkney

Mae ReFLEX Orkney yn brosiect arloesol gwerth £28.5 miliwn a lansiwyd i greu system ynni leol glyfar integredig ar gyfer Ynysoedd Orkney. Wedi'i gydlynu gan y Ganolfan Ynni Morol Ewropeaidd (EMEC) ynghyd â phartneriaid gan gynnwys Cyngor Ynysoedd Orkney, Ynni Cymunedol yr Alban, Aquatera, SMS, a Phrifysgol Heriot-Watt, mae'r prosiect yn cysylltu rhwydweithiau trydan, trafnidiaeth a gwresogi lleol. Er bod yr amodau sy'n ffafrio Reflex yn benodol i ynys sydd â chysylltiad cyfyngedig â'r tir mawr, mae'r defnydd o storio batris, cerbydau trydan, gwefrwyr clyfar a systemau rheoli ynni - tra hefyd yn cynnig tariffau ynni lleol, prydlesu batris ac EV, clwb ceir trydan rhanbarthol ac integreiddio hydrogen gwyrdd - yn cynnig gwersi i gymunedau ynni. Nod y prosiect yw gwneud y mwyaf o'r defnydd o ynni adnewyddadwy lleol, lleihau cwotgi ar y grid a lleihau dibyniaeth ar ynni a fewnforir, gan weithio tuag at y nod o ddadgarboneiddio Orkney erbyn 2030 a gwasanaethu fel templed ar gyfer cymunedau eraill.

Cymunedau Ynni

Mae cymunedau ynni yn grwpiau o bobl sy'n dod at ei gilydd mewn lleoliad daearyddol (er enghraifft ar lefel is-orsaf drydan) neu'n rhithiol i gynhyrchu, defnyddio a chadw cymaint o drydan a gwres ag y gallant ar y cyd - trwy wneud y mwyaf o effeithlonrwydd ynni cartrefi a chapasiti cynhyrchu preifat trwy, er enghraifft, paneli solar, gyda'u defnydd wedi'i ategu gan gynhyrchu lleol sy'n eiddo i'r gymuned. Gall ynni lleol a chymunedol a gynhyrchir a'i ddefnyddio

yn y ffordd hon osgoi'r taliadau trosglwyddo (grid), felly gall cymunedau ynni helpu i leihau biliau a chydbwysu'r grid, yn ogystal â chyfrannu at wydnwch yn y system ynni. Er efallai na fydd y prisiau bob amser y rhataf sydd ar gael (gan y bydd rhai corfforaethau'n cynnig prisiau is i ddenu cwsmeriaid newydd ond yna'n eu codi ar unrhyw adeg), bydd prisiau defnyddwyr yn fwy diogel a hirdymor. Yn bwysicaf oll, mae arweinyddiaeth leol yn lle arweinyddiaeth gorfforaethol wrth wneud penderfyniadau busnes.

Gall cymunedau ynni gynnwys pob math o fesurau, gan gynnwys rhaglenni ôl-osod cartrefi, cynlluniau gwresogi cymunedol a chynlluniau trafnidiaeth cerbydau trydan. Byddai dull 'systemau ynni cyfan' yn gweld mwy o alw am – a datblygiad – systemau cynhyrchu a storio batris gwynt, solar, dŵr, llanw newydd ar raddfa fach a chanolig sy'n eiddo i'r gymuned. Gall cymunedau ynni ddarparu ar gyfer cyfran sylweddol o anghenion trydan sylfaenol cartrefi a busnesau lleol, gan leddfu pwysau a lleihau prisiau trwy dorri costau cyffredinol y rhwydweithiau dosbarthu.

Gellir storio neu allforio unrhyw ynni nad yw'n cael ei ddefnyddio gan y gymuned i'r grid.

Mae ynni na ellir ei gyflenwi'n lleol drwy'r gymuned ynni yn cael ei ategu gan weithrediadau ar raddfa fwy drwy'r rhwydwaith trosglwyddo am dariff uwch. Bydd yr arbedion o ddefnyddio pŵer a gynhyrchir yn lleol yn annog pobl i ddefnyddio pŵer a gynhyrchir yn lleol ar adegau o alw isel, gan ysgogi effeithlonrwydd rhwydwaith.

Ynni Lleol

Bydd ynni a ddarperir gan asedau sy'n eiddo i'r gymuned i gartrefi a busnesau lleol sy'n agos at ble mae'n cael ei gynhyrchu o fudd i bobl mewn tair ffordd wahanol: (1) Mae pawb yn y gymuned ynni yn elwa o allu cael mynediad at drydan rhatach a sefydlogrwydd prisiau hirdymor. (2) Mae aelodau cyfranddalwyr busnes y gymuned yn elwa'n ariannol. (3) Mae'r gymuned gyfan yn elwa o wariant yr elw ar gyfleusterau a gwasanaethau cymunedol lleol.

Mae cymunedau ynni yn darparu mecanwaith sylfaenol allweddol y gall pobl leol gymryd rhan ynddo a galluogi trawsnewid ynni cyfiawn.

Ein Gweledigaeth ar gyfer Cymuned Ynni

Yn ein gweledigaeth ni ar gyfer cymuned ynni, mae teulu nodweddiadol yn cynhyrchu cymaint o'i anghenion ynni ag y gall drwy dechnolegau adnewyddadwy. Mae eu tŷ yn cael ei ôl-osod yn briodol a, gan ystyried hinsawdd Cymru, eu ffordd o fyw a ffabrig eu cartref, maent yn defnyddio ffynhonnell wres adnewyddadwy i gadw'n gynnes.

Gellir allforio unrhyw ynni nad ydynt yn ei ddefnyddio na'i storio i'w cymuned i gyflenwi eu cymdogion. Pan nad ydynt yn cynhyrchu digon o ynni i ddiwallu eu hanghenion, maent yn mewnforydd gan eu cymdogion. Dyma gymuned ynni.

Mae'r gymuned ynni yn cynnwys gosodiadau mwy o dechnolegau ynni adnewyddadwy gan gynnwys solar, dŵr a gwynt sy'n eiddo i fusnesau ynni cymunedol.

Trwy fesuryddion clyfar, gall teulu weld pryd mae pris ynni yn rhatach a phenderfynu cyflawni tasgau sy'n ddwys o ran ynni yn ystod y cyfnodau hyn, neu brynu ynni i'w storio ar gyfer yn ddiweddarach. Bydd hyn yn arwain at ostyngiad mewn biliau i deuluoedd drwy yrru effeithlonrwydd ar y grid.

Mae'r weledigaeth ar gyfer cymunedau ynni angen cefnogaeth ehangach gan y llywodraeth. Gall y llywodraeth newydd osod y sylfeini i gymunedau ynni ffynnu ym mhob rhan o'r wlad.

Camau Gweithredu Angenrheidiol y Llywodraeth ar gyfer Cymunedau Ynni

Talu am fuddsoddiad

Dylai'r llywodraeth newydd gyflwyno ardoll newydd ar adnoddau naturiol i adlewyrchu'r ffaith bod ynni adnewyddadwy yn dibynnu ar y gwynt sy'n chwythu, y glaw sy'n disgyn, a'r haul sy'n tywynnu ar y lle lle mae generaduron wedi'u lleoli. Er nad yw'r adnoddau hyn yn nwyddau i'w meddu fel y cyfryw gan unrhyw un, ni ddylai datblygwyr preifat ddod yn unig fuddiolwyr yr adnoddau hyn. Rydym yn cynnig y dylai cyfran o'r budd o'u defnydd fod yn seiliedig ar le, wedi'i gysylltu â'r lleoliad hwnnw, ar yr un llinellau ag y mae tirlfeddianwyr yn derbyn incwm rhent am ddefnyddio'r tir a mynediad, a elwir yn 'ardoll ar adnoddau naturiol'.

- Dylai pob prosiect ynni newydd nad yw'n cyfrannu at 'gymunedau ynni' dalu ardoll newydd ar yr adnoddau naturiol y maent yn eu tynnu o Gymru i Gronfa Cyfoeth Cymunedol. Bydd y Gronfa Cyfoeth Cymunedol, wedi'i modelu ar Gronfa Cyfoeth Sofran Norwy sy'n seiliedig ar danwydd ffosil, yn cefnogi cychwyn mentrau cymunedol ynni newydd i helpu i wireddu'r weledigaeth i gymunedau ynni gael eu cefnogi a'u galluogi ym mhobman.
- Byddai'n orfodol i bob datblygwr ynni adnewyddadwy preifat dalu'r ardoll hon ochr yn ochr â chronfeydd buddion cymunedol presennol, a ddylai hefyd fod yn orfodol. Byddent yn cyfrannu tua dwbl yr hyn a gyfrannir ar hyn o bryd at gronfeydd buddion cymunedol. Ar gyfer unrhyw ddatblygiadau ynni anadnewyddadwy, bydd y cyfraniadau tua phedair gwaith yn uwch.

- Bydd yn orfodol i bob prosiect ynni adnewyddadwy masnachol preifat newydd hefyd gynnig cyd-berchnogaeth i bartner cymunedol lleol, gyda chyfran gymunedol leiafswm awgrymedig o 30%. Bydd cyd-berchnogaeth yn dod yn rhan naturiol o'n system ynni a'r ffordd arferol o wneud busnes yng Nghymru. Mae hyn yn adeiladu ar waith ac adroddiad yr Institute of Welsh Affairs '[Sharing power, spreading wealth](#)'.
- Bydd yn orfodol i sefydliadau angor y sector cyhoeddus (cyngorau, byrddau iechyd, prifysgolion, carchardai, cymdeithasau tai, ac ati) fabwysiadu dull adeiladu cyfoeth cymunedol. Mae hyn yn golygu blaenoriaethu, lle bo modd ac o fewn deddfwriaeth caffael, brynu ynni o ffynonellau cymunedol wrth gaffael, a sicrhau bod asedau (e.e. tir, adeiladau) ar gael i ddatblygu neu gyd-ddatblygu prosiectau ar y cyd â chymunedau. Mae hyn yn unol â'r argymhellion yn [Adroddiad Comisiynydd Llesiant a Chenedlaethau'r Dyfodol 2025](#). Drwy brynu o asedau sy'n eiddo i'r gymuned, bydd y sefydliadau sector cyhoeddus hyn yn cefnogi'r economi gylchol a sylfaenol yn weithredol ac yn adeiladu mwy o asedau sy'n eiddo i'r gymuned, gan gryfhau a chynyddu annibyniaeth a gwydnwch cymunedau.
- Dylai pob cynllun a gefnogir gan y llywodraeth (e.e. ECO4, EcoFlex, ôl-osod) gyd-fynd â'r model cymunedau ynni. Dylai pob menter gwrth-dlodi fod yn gysylltiedig ac yn cyd-fynd ag ynni cymunedol a chymunedau ynni.
- Mae'n rhaid i Lywodraeth Cymru weithio gyda Llywodraeth y DU i gyflwyno mecanweithiau prisio tymor hir ar gyfer ynni cymunedol wedi'u hategu gan warant pris.
- Mae'n rhaid i Lywodraeth Cymru wthio orfodi cyflenwyr i hwyluso cymunedau ynni drwy ddarparu gwasanaethau cydbwysu, setlo a bilio heb drosglwyddo unrhyw gostau ychwanegol i ddefnyddwyr.

- Datblygu sgiliau: bydd tyfu'r sector ynni cymunedol gyda chymunedau ynni yn galluogi cymunedau i fanteisio ar eu hadnoddau naturiol eu hunain, gan hybu'r galw am weithwyr medrus. Mae gan y sector ynni cymunedol gyfoeth o sgiliau ac arbenigedd eisoes, gan gynnwys profiad o gydweithio da yn y sector cyhoeddus lle mae systemau cadarn wedi'u profi a'u dangos i weithio'n dda. Bydd mwy o brentisiaethau i ddiwallu'r galw cynyddol hwn, a chysiau sy'n helpu i ymgorffori'r sgiliau sydd eu hangen ochr yn ochr ag egwyddorion perchnogaeth gymunedol, ynni cymunedol a gweithio cydweithredol ar draws yr ystod o ddisgyblaethau perthnasol yn galluogi pobl ifanc i ymuno â'r cyfleoedd gwaith medrus, lleol a gwell hyn.
- Mae buddsoddiad grid newydd o fudd i gymunedau: Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda Llywodraeth y DU i gyflymu ceisiadau a lleihau pob rhwystr cynllunio ar gyfer cysylltiadau grid ynni cymunedol, a chyda'r Gweithredwr Rhwydwaith System (NESO) a'r Gweithredwr Rhwydwaith Dosbarthu (DNOs) i roi blaenoriaeth i brosiectau cymunedol 'parod'. Gellir cyflawni hyn trwy ychwanegu 'cymuned' fel nodwedd 'angenrheidiol' wrth reoli ciwiau grid. Dylai pob buddsoddiad o ffynonellau cyhoeddus a phreifat mewn uwchraddio grid a seilwaith grid newydd gynnig cyd-berchnogaeth i gymunedau lleol a rhaid gorfodi datblygiadau grid newydd mawr i ddarparu isafswm o gapasiti i brosiectau lleol a phrosiectau sy'n eiddo i'r gymuned gysylltu.
- Cynllun ar gyfer ailbweru: Mae Ynni Cymunedol Cymru ac Ynni Cymunedol yr Alban yn cydweithio i ddatblygu arbenigedd mewn ailbweru ac adnewyddu technolegau adnewyddadwy. Wrth i'r rownd gyntaf o brosiectau ynni adnewyddadwy o droad y mileniwm gyrraedd diwedd eu hoes wreiddiol, dylid cymryd mesurau i sicrhau'r cyfleoedd perchnogaeth mwyaf posibl i gymunedau o ailbweru'r prosiectau hyn.

Bydd creu'r amodau i gymunedau ynni ffynnu yn gofyn am gefnogaeth ariannol gan y llywodraeth a chefnogaeth ariannol arall ar gyfer busnesau newydd ynni cymunedol, cyllid cyd-berchnogaeth, buddsoddiad mewn prentisiaethau a sgiliau ac ailbweru. Dros amser, bydd buddsoddiad cyfalaf yn dod o'r Gronfa Cyfoeth Cymunedol. Bydd hefyd angen cyllid refeniw i adeiladu cyfalaf dynol neu gapasiti yn y sector.

Mae nifer o rwystrau yn bodoli i gymunedau sy'n mynd i'r afael â'r her hon. Mae Ynni Cymunedol Cymru wedi gweithio gyda'n haelodau i nodi'r rhwystrau ac i ddod o hyd i atebion. Yma, rydym yn amlinellu'r hyn sydd angen i Lywodraeth nesaf Cymru ei wneud i gefnogi pobl Cymru a rhoi'r pŵer i gymunedau gymryd rheolaeth dros ein dyfodol ynni.

MESURAU I GREU'R AMODAU I GYMUNEDAU YNNI A PHERCHNOGAETH GYMUNEDOL I FFYNNU

Datganoli Pwerau a Chyllid

Mae Ynni Cymunedol Cymru yn gofyn i ymgeiswyr a phleidiau gwleidyddol sy'n sefyll ar gyfer etholiad Senedd 2026 ymrwymo i:

- alluogi pobl Cymru i ddod yn berchnogion ar gymaint o asedau ynni â phosibl, a gosod targedau i dyfu perchnogaeth gymunedol a chyhoeddus
- gefnogi pob mesur sy'n tyfu'r sector ynni cymunedol ac yn helpu i adeiladu cymunedau ynni dros gyfnod Llywodraeth Cymru 2026-2030.

Gweithredu ar Ddatganoli

Mae'r pwerau sydd eu hangen i weithredu ein gweledigaeth ar gyfer cymunedau ynni yn cael eu dal gan wahanol lefelau o lywodraeth. Dylid gwneud penderfyniadau ynghylch pa bwerau pellach y dylid eu datganoli yn dilyn gweithredu'r argymhelliad sy'n ymwneud ag ynni yn Adroddiad y Comisiwn Annibynnol ar Ddyfodol Cyfansoddiadol Cymru yn 2023:

“Argymhelliad 8: Dylai llywodraethau Cymru a'r DU sefydlu grŵp arbenigol i gynghori ar frys ar sut y gellid diwygio'r setliad datganoli ac ymgysylltiad rhynglywodraethol mewn perthynas ag ynni, i baratoi ar gyfer arloesedd technegol cyflym mewn cynhyrchu a dosbarthu ynni, ac i sicrhau y gall Cymru wneud y mwyaf o'i chyfraniad at sero net ac at gynhyrchu ynni adnewyddadwy yn lleol. Dylai cylch gwaith y grŵp gynnwys cynghori ar yr opsiynau ar gyfer

datganoli Ystad y Goron, a ddylai ddod yn gyfrifoldeb llywodraeth ddatganoledig Cymru fel y mae yn yr Alban.”

Gellir defnyddio refeniw a godir yng Nghymru o Ystad y Goron ddatganoledig i gyfalafu'r Gronfa Cyfoeth Cymunedol. Mae pob un o'r ddau ar hugain o Awdurdodau Lleol yng Nghymru wedi pleidleisio i gefnogi datganoli Ystad y Goron, gan ddangos bod barn y cyhoedd o blaid datganoli a'i gwneud yn glir y byddai disgwyl i Lywodraeth nesaf Cymru bwysu ar yr achos drosto ar unwaith.

- Dylid gweithredu ar argymhelliad y Comisiwn heb oedi pellach.
- Dylai Llywodraeth Cymru bwysu am ddatganoli Ystad y Goron ar unwaith.

Ariannu, Cyllid a Chynhwysiant Ariannol

Un rhwystr mawr i ehangu ynni cymunedol yw cyllid. Mae buddsoddi mewn ynni cymunedol yn fuddsoddiad i wneud arbedion, ac i gymunedau ffynnu.

Mae'r sector ynni cymunedol eisiau gweld cefnogaeth Llywodraeth Cymru drwy'r mesurau canlynol:

- Ystyried sut y gall cronfeydd pensiwn Cymru, buddsoddiad preifat a chyhoeddus (gan gynnwys rhoddion dyngarol ac arian cyfatebol) helpu orau i gefnogi perchnogaeth gymunedol a rennir a llawn.
- Darparu system dryloyw o grantiau cychwyn a benthyciadau llog isel ar gyfer meithrin gallu. Rhaid lefelu'r cae chwarae trwy ddarparu cyllid refeniw i recriwtio a chadw cefnogaeth staff mewn sefydliadau ynni cymunedol ar lawr gwlad ar yr un lefel ariannu, gan gyfateb i'r cyfanswm symiau a roddir i raglenni ynni lleol eraill (h.y. Ynni Cymru, Gwasanaeth Ynni Llywodraeth Cymru a Thrydan Gwyrdd Cymru).

Mae hyn yn cynnwys refferniw ar gyfer datblygu cyd-berchnogaeth ac ar gyfer gallu i gymryd rhan lawn yn y prosesau cynllunio ynni rhanbarthol a lleol (RESPs a LAEPs) a helpu i hwyluso eu gweithrediad.

- Darparu cyllid craidd ychwanegol i Ynni Cymunedol Cymru ac Ynni Teg i ehangu ei ymgysylltiad cymunedol a'i wasanaethau cychwyn / datblygu newydd. Bydd hyn yn creu grwpiau ynni cymunedol newydd i ddatblygu mwy o brosiectau. Dylai ffocws y gwaith hwn fod ar ardaloedd â nifer uchel o bobl heb incwm, ar incwm isel a phobl nad ydynt yn ymwneud ag ynni cymunedol ar hyn o bryd. Mae hyn yn hanfodol i adeiladu'r biblinell sydd ei hangen arnom i fanteisio ar rwystrau sy'n cael eu dileu, ac i wneud y mwyaf o'r hyn y gall Cymru ei dderbyn mewn buddsoddiad gan Gynllun Pŵer Lleol Llywodraeth y DU ac Ynni Prydain Fawr (GB). Bydd y ffocws ar ddatblygu piblinell o brosiectau, gyda rhai prosiectau'n cael eu cwblhau'n gynnar ('enillion cyflym') ac eraill yn cymryd mwy o amser i'w datblygu. Bydd hyn yn caniatáu'r dull hirdymor sydd ei angen i rymuso'r ardaloedd daearyddol sydd bellaf i ffwrdd o berchnogaeth ynni cymunedol a chynnwys y rhai nad ydynt ar hyn o bryd yn ymwneud ag ynni cymunedol.
- Darparu cronfa warant ar gyfer y sector ynni cymunedol i leihau cost dyled a darparu diogelwch i fenthycwyr (yn debyg i'r ffordd y mae cronfa o'r fath yn gweithio ar gyfer Sefydliadau Cyfoeth Cymunedol a Banc Busnes Prydain).
- Defnyddio ei rwydweithiau a'i sianeli swyddogol i helpu i hyrwyddo cynigion cyfranddaliadau cymunedol.
- Sefydlu cronfa i helpu mentrau cymunedol i dalu am gysylltiadau grid a chyd-berchnogaeth ar seilwaith grid (nes bod Cronfa Cyfoeth Cymunedol gynaliadwy a fyddai'n goresgyn hyn wedi'i sefydlu). Rhaid ailgylchu'r holl gyllid benthyciadau ar gyfer buddsoddiad pellach.
- Sicrhau nad yw costau Cyfoeth Naturiol Cymru (e.e. trwyddedau echdynnu, rhent, hawliau ffordd) yn rhwystro.

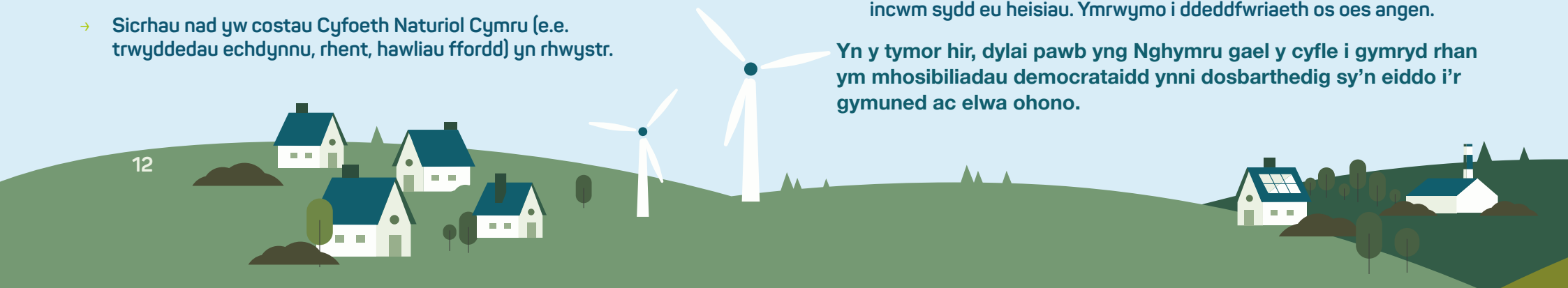
- Gweithio gyda Llywodraeth y DU ar ei hadolygiad o 'gronfeydd buddion cymunedol' i dorri 'ardoll adnoddau naturiol' ar gyfer cyfraniadau i'r Gronfa Cyfoeth Cymunedol a deddfu i'w weithredu os oes angen.
- Gweithio gyda Llywodraeth y DU i sefydlu Contract Gwahaniaeth Cymunedol (CfD) i ddarparu pris gwaelodol hyfyrw ar gyfer pob prosiect adnewyddadwy sy'n eiddo i'r gymuned a Gwarant Allforio Clyfar (SEG) well. Cyflwyno gofyniad ar gyflenwyr ynni i gynnig pris SEG gofynnol ar gyfer ynni dros ben o osodiadau y tu ôl i'r mesurydd yn bennaf am 25 mlynedd.

Gwarant Allforio Clyfar

Mae'r Warant Allforio Clyfar (SEG) yn gynllun llywodraeth sy'n caniatáu i unigolion a busnesau sy'n cynhyrchu eu trydan adnewyddadwy eu hunain, fel o baneli solar, dderbyn taliadau am y trydan dros ben y maent yn ei allforio yn ôl i'r grid.

- Darparu ar gyfer pawb sy'n byw yng Nghymru, sydd â'r amser ac sydd eisiau cyfrannu, i gael y cyfle i gymryd rhan mewn prosiectau ynni cymunedol lleol. Er bod y gymuned gyfan yn elwa o brosiectau ynni cymunedol a chymunedau ynni, bydd cyfranddalwyr yn elwa'n ariannol o ddifidendau cymedrol yn ogystal â bod yn benderfynwyr ar sail un aelod, un bleidlais. Ni ddylid eithrio neb o bŵer democrateiddio ynni cymunedol. Rhaid i lywodraeth nesaf Cymru sefydlu gweithgor er mwyn ystyried sut y gellir cynnwys pobl na allant fforddio prynu cyfranddaliadau mewn perchnogaeth gymunedol. Bydd cyfran o'r Gronfa Cyfoeth Cymunedol yn rhoi cymhorthdal i berchnogaeth cyfranddaliadau ynni cymunedol i'r rhai ar incwm isel neu heb incwm sydd eu heisiau. Ymrwymo i ddeddfwriaeth os oes angen.

Yn y tymor hir, dylai pawb yng Nghymru gael y cyfle i gymryd rhan ym mhosiibiliadau democrataidd ynni dosbarthedig sy'n eiddo i'r gymuned ac elwa ohono.

DEDDFWRIAETH – DEDDF YNNI CYMUNEDOL

Bydd Deddf Ynni Cymunedol (Cymru) yn darparu ar gyfer Cronfa Cyfoeth Cymunedol Cymru ac ardoll newydd ar adnoddau naturiol, cyd-berchnogaeth ystyrlon, gweithredu unrhyw fesurau cyfreithiol angenrheidiol sy'n deillio o'r argymhellion gan y gweithgor ar "berchnogaeth ynni i bawb" i gynnwys pawb mewn perchnogaeth ynni cymunedol a'r mesurau datganoledig sy'n deillio o waith Ynni Prydain Fawr Llywodraeth y DU.

Cronfa Cyfoeth Cymunedol (CCC)

Er mwyn i berchnogaeth gymunedol dyfu ac er mwyn i grwpiau cyfansoddedig allu gweithredu fel busnesau hunangynhaliol yn y tymor canolig i'r tymor hir, mae angen ffynhonnell gyllid ddibynadwy ar gyfer cwmnïau newydd ac ar gyfer ehangu sefydliadau presennol.

Yn y tymor byr, bydd y sector adeiladu cyfoeth cymunedol yn parhau i ddibynnu ar grantiau a benthyciadau gan y llywodraeth, y sector preifat a chyllidwyr eraill. Gyda model busnes hyfyw (cymunedau ynni) a Chronfa Cyfoeth Cymunedol (CCC) ar gyfer buddsoddiad cyfalaf, dylai'r sector ynni cymunedol, yn ogystal â'r sector busnes cymunedol ehangach, allu tyfu a dod yn hunangynhaliol.

Egwyddorion allweddol:

- Dylai ardoll newydd ar adnoddau naturiol ac elw Ystad y Goron gyfrannu at y Gronfa Cyfoeth Cymunedol. Gall ffynonellau cyllid eraill, fel rhoddion dyngarol a rhoddion o wargedion busnesau ynni cymunedol, gyfrannu hefyd.
- Mae'r Gronfa Cyfoeth Cymunedol yn darparu benthyciadau cost isel / di-log i fusnesau cymunedol newydd (nid ynni yn unig) a fydd yn tyfu sylfaen asedau perchnogaeth y gymuned.
- Dylid gwneud penderfyniadau ynghylch dyraniadau cyllid heb gyfranogiad y llywodraeth. Dylai gwneuthurwyr penderfyniadau fod yn barod i gymryd risgiau gan gefnogi busnesau sydd â photensial da i fod yn hyfyw yn unig.
- Dylid dysgu gwersi o gyflwyno'r dreth dwristiaeth er mwyn sicrhau ecwiti daearyddol wrth ddyrannu adnoddau.
- Gellir defnyddio cronfeydd i gyfateb i wargedion busnesau cymunedol neu godi cyfranddaliadau.
- Ni fydd pob benthyciad yn cael ei ad-dalu. Bydd y rhai sy'n cael eu hailgylchu'n ôl i fenthyciadau newydd.
- Bydd canran o'r cronfeydd, rydym yn awgrymu 10%, yn cael ei neilltuo i gefnogi "perchnogaeth i bawb".

Beth yw Busnes sy'n Eiddo i'r Gymuned?

Mae busnes sy'n eiddo i'r gymuned fel unrhyw fusnes arall, ond o dan berchnogaeth y gymuned. Mae hyn yn golygu y gall aelodau'r busnes bleidleisio i benderfynu sut i wario'r arian a gynhyrchir o werthu gwasanaethau neu nwyddau orau ar egwyddor un aelod, un bleidlais. Rhaid i fusnesau sy'n eiddo i'r gymuned ddefnyddio eu helw er budd eu cymunedau lleol. Gall hyn gynnwys rhoi i elusen leol, darparu cyllid i sefydlu busnesau cymunedol newydd neu ddefnyddio'r arian i brynu asedau pellach.

Ardoll Newydd ar Adnoddau Naturiol

Mae cronfeydd budd cymunedol traddodiadol a ddarperir i gymunedau o fewn radiws bach o ddatblygiadau ynni yn cael eu hadolygu. Nid ydynt yn digolledu'r gymuned am echdynnu'r adnoddau naturiol o'r ardal honno.

Penderfynwyd ar y ffigur y cytunwyd arno gan y diwydiant gwynt o £5,000 y megawatt ar gyfer gwynt ar y tir yn 2012. Nid yw wedi cynyddu yn unol â chwyddiant, ac er bod llawer o'r cronfeydd yn darparu ar gyfer ac yn cefnogi gwaith da a mentrau cymunedol, nid yw'r model yn adlewyrchu'r hyn y gallai cymunedau ei ddisgwyl yn rhesymol gan ddatblygiadau ynni adnewyddadwy ar raddfa fawr yn eu hardaloedd lleol. Caiff cronfeydd eu beirniadu'n rheolaidd fel 'llwgrwobrwyon' a chaiff ffiniau cymhwysedd eu cwestiynu.

Os rhoddir cronfeydd budd ar sail statudol, eu hehangu i gwmpasu pob technoleg ynni (gan gynnwys technolegau alltraeth), a'u cynyddu (eu dyblu mewn gwerth ar gyfer ynni adnewyddadwy a'u pedryblu ar gyfer ynni anadnewyddadwy), gallai hanner y cronfeydd fod yn 'ardoll ar adnoddau naturiol' wedi'i brig-dorri i wneud iawn am echdynnu ac i helpu i gefnogi mwy o berchnogaeth gymunedol trwy ailfuddsoddi mewn asedau ychwanegol. Mae syniadau tebyg wedi cael eu harchwilio yn adroddiad yr Institute of Welsh Affairs ['Sharing power, spreading wealth'](#).

Mecanwaith y dreth

Bydd y dreth statudol newydd yn cynnwys pob technoleg ynni (nid gwynt ar y tir yn unig), yn adnewyddadwy ac yn anadnewyddadwy. Efallai y byddai cyfundrefn budd cymunedol newydd ar gyfer pob prosiect newydd yn cael ei mynegi'n fwy defnyddiol fel canran o refeniw (neu elw) ynghyd â chapasiti, yn hytrach nag fel ffigur mewn punnoedd fesul megawatt o gapasiti.

Er mwyn tryloywder a thegwch (yn enwedig os yw'n seiliedig ar elw), bydd angen mecanwaith ac awdurdod goruchwyllo i sicrhau bod datblygwyr ynni yn defnyddio model cyson ar gyfer cyfrifo'r elw hwnnw.

Annibyniaeth y Gronfa

Dylai cymunedau eu hunain benderfynu sut mae Cronfa Cyfoeth Cymunedol yn cael ei buddsoddi. Bydd bwrdd ariannu annibynnol, a benodir drwy'r broses Penodiadau Cyhoeddus, dan arweiniad Cyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru ac sy'n cynnwys cynrychiolwyr cymunedol fel Cwmpas, Ynni Cymunedol Cymru, Ymddiriedolaeth Adeiladu Cymunedau, cynghorau cymuned, Cymunedoli ac eraill yn ôl yr angen, yn gweithio ochr yn ochr â phartneriaid sydd â chymhwysedd rheoleiddio, er enghraifft Banc Datblygu Cymru. Dylai cymhwysedd i'r gronfa fod yn unol â blaenoriaethau Llywodraeth Cymru ar gyfer perchnogaeth a datblygiad cymunedol, ond gyda'r broses gwneud penderfyniadau lawn wedi'i dirprwyo i Fwrdd y Gronfa.

Dylid gweld defnyddio'r Gronfa yn y modd hwn fel buddsoddiad yng nghyfoeth Cymru yn y dyfodol. Bydd yn helpu i sicrhau tir ac asedau tir Cymru o fewn sefydliadau lleol, sy'n atebol yn ddemocrataidd, ac sy'n ddi-elw, a fydd yn defnyddio'r cyfoeth a gynhyrchir i gefnogi grymuso a chydnerthedd cymunedol. Bydd yr adnoddau a'r referniw yn aros gyda phobl Cymru.

Bydd y Gronfa Cyfoeth Cymunedol yn derbyn cynigion gan fusnesau cymunedol am grantiau llawn neu rannol neu gyllid fforddiadwy neu ddi-log, y gallai'r fformat amrywio (buddsoddiad ad-daladwy/buddsoddiad cymysg/benthyciadau pontio/gwarantau benthyciad, ac ati) yn dibynnu ar amgylchiadau economaidd cymunedau a model busnes eu cynllun arfaethedig. Bydd llywodraethu da a hyfywedd ariannol yn arwain ac yn gyrru penderfyniadau.

Unwaith y bydd Ystâd y Goron wedi'i datganoli i Gymru a bod yr incwm o gyfran Cymru o'r elw yn cael ei wireddu yng Nghymru, dylai'r arian a godir fynd i'r Gronfa Cyfoeth Cymunedol.

Dylid neilltuo o leiaf 10% i'r Gronfa Cyfoeth Cymunedol i roi cymhorthdal i brynu cyfranddaliadau mewn mentrau perchnogaeth gymunedol i bobl sydd heb incwm, ar incwm isel ac mewn tldi tanwydd.

Dylid neilltuo o leiaf 20% o'r gronfa i'w dyrannu i'r ardaloedd daearyddol hynny lle mae datblygiadau ynni mawr sy'n eiddo i gorfforaethau neu ddatblygiadau echdynol eraill wedi'u lleoli.

Bydd cronfa adeiladu cyfoeth cymunedol Cymru – fersiwn o Gronfa Cyfoeth Sofran Norwy – yn helpu i greu gwydnwch ac annibyniaeth wirioneddol i gymunedau Cymru dros y tymor hir.

CYD-BERCHNOGAETH GWERTH CHWEIL

Cyd-destun:

Er gwaethaf uchelgais Llywodraeth Cymru i bob datblygiad ynni preifat fod yn eiddo ar y cyd â chymunedau, dim ond tri datblygiad o'r fath (ar adeg ysgrifennu, Medi 2025) oedd â chytundebau **cyd-berchnogaeth** ar waith ar adeg y cais. Mae hyn allan o'r 30 o brosiectau ynni adnewyddadwy sydd wedi mynd i mewn i broses Arolygiaeth Gynllunio Datblygu Cymru (PEDW) ers 2020. Nid yw'r canllawiau gwirfoddol presennol yn cyflawni'r amcan polisi datganedig.

Prosiectau Cyd-berchnogaeth

Y tri phrosiect gwynt ar y lan gyda Memoranda o Ddealltwriaeth (MOU) wedi'u llofnodi ar waith gydag ynni cymunedol ar adeg y cais i PEDW

→ RWE Coedwig Alwen

Mae RWE yn gweithio gydag Ynni Cymunedol Cymru i ddatblygu cynllun cyd-berchnogaeth ar gyfer fferm wynt ger Llyn Brenig a Chronfa Ddŵr Alwen.

→ RWE Pen March

Mae RWE yn gweithio gyda Chynghorau Bwrdeistref Sirol Caerffili a Merthyr i ddatblygu cynllun cyd-berchnogaeth i'r gogledd-ddwyrain o Ferthyr.

→ Coriolis ESB Y Bryn

Mae Coriolis, ESB ac Awel Aman Tawe yn gweithio ar fenter ar y cyd 130 MW o'r enw Y Bryn i'r gogledd-ddwyrain o Bort Talbot.

Cynigion Allweddol:

Er mwyn i gyd-berchnogaeth fod yn ystyrlon, rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn:

- Gweithio gyda Llywodraeth y DU i weithredu pwerau o dan Ddeddf Seilwaith 2015 i orfodi cyd-berchnogaeth yn ôl y gyfraith. Deddfu i'w gwneud yn ofynnol i bob datblygwr gynnig cyfran gymunedol o leiaf 30% mewn prosiectau ynni adnewyddadwy newydd uwchlaw 5 MW. Dylai deddfwriaeth gynnwys diwygiadau cynllunio a chynigion ailberu.
- Sicrhau bod cynigion yn cael eu gwneud yn gynnar yn y broses ddatblygu a'u bod yn dryloyw, wedi'u prisio'n deg ac wedi'u hategu gan gytundebau cyfreithiol rhwymol. Grymuso cymunedau i benderfynu pa fath o gyd-berchnogaeth sy'n gweithio iddyn nhw, yn hytrach na'r datblygwr yn penderfynu (cyfran refeniw, safle wedi'i rannu neu'r fenter ar y cyd orau posibl).
- Cynnwys darpariaethau sy'n sicrhau bod cyfran y gymuned yn cael ei diogelu os caiff y prosiect ei werthu, gyda hawl gwrthod cyntaf i gymunedau ehangu eu cyfran.

Gweithrediadau Galluogi:

Yn aml, nid oes gan gymunedau'r cyfalaf a'r amser ymlaen llaw sydd eu hangen i ddeall yn llawn fanteision posibl cyd-berchnogaeth neu sut i'w gwneud i weithio i'w hardal. Er mwyn cefnogi cyfranogiad, dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda chorff buddsoddi GB Energy Llywodraeth y DU i:

- Greu model cyllid cyhoeddus—a ddarperir trwy GB Energy ac a oruchwylir yng Nghymru gan Trydan Gwyrdd Cymru—i sicrhau cyfran gymunedol o 30% yn gynnar ym mhroses datblygu pob prosiect newydd. Bydd hyn yn:
    - a. Caniatáu i fusnesau cymunedol (fel y'u diffinnir ar dudalen 14) brynu i mewn i'r gyfran yn ddiweddarach gan ddefnyddio benthyciadau llog isel, gan oresgyn oedi a achosir gan heriau negodi ac ariannu, gydag ad-daliadau'n cael eu hailgylchu i fuddsoddiadau cymunedol yn y dyfodol.
    - b. Galluogi cyrff cyhoeddus i 'warwsio' cyfrannau mewn prosiectau dros dro nes bod cymunedau'n barod i'w cymryd.
- Mae'r model hwn yn dad-risgio buddsoddiad, yn atal gwerthoedd chwyddedig, ac yn hybu enillion cymunedol tymor hir wrth gefnogi datblygwyr a chyflymu cyflawni prosiectau.
- Nid oes gan lawer o gymunedau'r adnoddau i ymgysylltu. I oresgyn hyn, rhaid i Lywodraeth Cymru:
    - a. Sefydlu cofrestr gyhoeddus genedlaethol o bob datblygiad adnewyddadwy a chyfleoedd cyd-berchnogaeth, wedi'i diweddarau'n gyson.
    - b. Ariannu a chefnogi Ynni Cymunedol Cymru ac YnNi Teg i ddarparu allgymorth â'r adnoddau priodol, ymgysylltu cymunedol, cyngor technegol ac adeiladu partneriaethau ledled Cymru
    - c. Sicrhau bod cymorth yn cyrraedd yr ardaloedd hynny sydd â nifer uchel o aelwydydd sydd heb incwm neu ar incwm isel, er mwyn adeiladu trawsnewidiad ynni cynhwysol.

Perchnogaeth Gymdeithasol Deg

Rhaid i gyd-berchnogaeth flaenoriaethu'r rhai yr effeithir arnynt fwyaf gan ddatblygiad, gan sicrhau hefyd nad oes unrhyw gyfle yn cael ei wastraffu. Rydym yn argymhell:

- Gorchymyn bod y cynnig cyd-berchnogaeth yn cael ei wneud yn gyntaf i gymunedau lleol.
- Os na chaiff ei fanteisio'n llawn yn lleol, dylid cynnig y gyfran sy'n weddill i sefydliadau cymunedol cymwys ledled Cymru.
- Fel dewis olaf, caniatáu i gyrff cyhoeddus neu ranbarthol ddal y gyfran dros dro i sicrhau bod budd cymunedol yn cael ei gadw.

Cydweithio Polisi

Er mwyn cydlynu'r ddarpariaeth a sicrhau atebolrwydd, dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda Llywodraeth y DU i:

- Roi pwyslais cadarnhaol ar gyd-berchnogaeth mewn cynlluniau cymorth llywodraeth perthnasol. Gellid rhoi cymhellion i gyd-berchnogaeth drwy ei gwneud yn amod ar gyfer derbyn Contractau Gwahaniaeth (CfDs) a chynnig taliadau codi ar gyfer prosiectau gyda chytundebau cyd-berchnogaeth wedi'u cadarnhau. Gellid graddio'r codiad yn seiliedig ar faint y gyfran gymunedol a'i gymhwyso ar draws y prosiect cyfan, gan gryfhau'r model ariannol ar gyfer grwpiau cymunedol sy'n cymryd rhan.
- Gwneud perchnogaeth gymunedol yn ystyriaeth berthnasol o fewn y broses gynllunio a chydsynio, gyda hierarchaeth o eiddo cymunedol llawn, trwy ganrannau gwahanol o gyd-berchnogaeth, gyda'r pwyslais lleiaf yn cael ei roi i ddatblygiadau sy'n eiddo preifat yn llwyr. Dylai Llywodraethau Cymru a'r DU gydweithio i sicrhau dull cydlynol ar draws polisïau a fframweithiau cynllunio a chydsynio.

Contractau ar gyfer Gwahaniaeth

Mae Contractau ar gyfer Gwahaniaeth yn fecanwaith ariannol a ddefnyddir gan lywodraeth y DU i gefnogi cynhyrchu trydan carbon isel. Mae'n darparu sefydlogrwydd prisiau i gynhyrchwyr ynni adnewyddadwy trwy warantu pris sefydlog am drydan. Os yw pris y farchnad yn is na'r pris sefydlog, mae'r generadur yn derbyn taliad ychwanegol. Os yw pris y farchnad yn uwch na'r pris sefydlog, mae'r generadur yn ad-dalu'r gormodedd i'r lywodraeth.

Ailbweru:

Dylai Llywodraeth Cymru ymchwilio i'r potensial o ddod â phrosiectau'r sector preifat yn gyfan gwbl i berchnogaeth gymunedol erbyn diwedd cylch oes y prosiect/cynllunio cyntaf, neu ar adeg ailbweru. Gellid defnyddio'r Gronfa Cyfoeth Cymunedol i ddod â chyllid i brynu prosiectau sy'n barod i'w hailbweru, a dylid cefnogi hyn gan ddeddfwriaeth sy'n gorchymyn hawl gymunedol i brynu prosiectau ar adeg ailbweru.

Cyrff Cyhoeddus:

Bydd prosiectau a arweinir gan gyrff cyhoeddus yn bodloni'r diffiniad 'lleol' o ran polisi a thargedau Llywodraeth Cymru ar gyfer 'perchnogaeth leol a chymunedol'. Fodd bynnag, mae'r uchelgais ar gyfer cyd-berchnogaeth 'gan gyflawni prosiectau gwell gyda'n gilydd' yn mynd y tu hwnt i fodloni'r diffiniad lleol hwn yn unig. Mae risg y bydd prosiectau o'r fath yn cael eu gwerthu yn hwyr yn y datblygiad, heb unrhyw ddarpariaethau priodol ar waith i sicrhau cyfran gymunedol.

Mae prosiectau Trydan Gwyrdd Cymru yn gyfle i osod safon aur, gan brofi y gellir goresgyn rhwystrau datblygwyr i gyd-berchnogaeth. Mae hwn yn gyfle i Lywodraeth Cymru ‘ddilyn y gair’.

Dylid dod â phob prosiect Trydan Gwyrdd Cymru i gytundebau menter ar y cyd sy’n rhwymo’n gyfreithiol gyda gwrthbartïon cymunedol, yn ddelfrydol ar adeg llofnodi prydles neu, fan bellaf, cyn i brosiectau fynd i mewn i’r broses ganiatáu yn ffurfiol. Dylid deddfu hyn cyn gynted â phosibl ar ôl mis Mai 2026.

Gallai perchnogaeth ar y cyd fod yn gyfle gwych i bawb os caiff y mesurau a gynigir uchod eu rhoi ar waith.

GALLUOGI CYMUNEDAU YNNI

Caffael Cyhoeddus

Gan ddilyn yr egwyddorion a ddatblygwyd ym Mhreston, Lloegr, dylai fod dyletswydd ar bob corff cyhoeddus a ariennir gan Lywodraeth Cymru i ffafrio caffael ynni cymunedol drwy ddadfwndelu contractau a defnyddio cymalau cymdeithasol lle bo modd, drwy wifren uniongyrchol, PPAs ac unrhyw fecanweithiau masnachu lleol eraill a ddaw ar gael yn y dyfodol. Dylid gosod targedau i gynyddu cyfran yr ynni a gaffaelir gan y sectorau cyhoeddus, tai cymdeithasol a chyfleustodau o ffynonellau cymunedol a ffynonellau sy’n eiddo cyhoeddus. Bydd hyn yn darparu sefydlogrwydd prisiau hirdymor i gyrrff cyhoeddus a sicrwydd i ddarparwyr ynni cymunedol.

Mae Cytundebau Prynu Pŵer (PPA) yn contract hir-dymor rhwng cynhyrchwr ynni a phrynwr. Mae’n diffinio’r telerau ar gyfer gwerthiant ynni, yn cynnwys pris a chyfnod. Mae PPAs yn darparu sicrwydd ariannol i ddatblygwyr drwy sicrhau refeniw, tra bod prynwyr ynni’n derbyn costau ynni sefydlog a mynediad at ynni glân.

Dyletswydd Gyhoeddus i Gefnogi'r Economi Gylchol / Sylfaenol

Dylai Llywodraeth nesaf Cymru ddeddfu i osod dyletswydd ar gyrrff cyhoeddus i flaenoriaethu cymorth ariannol a phob math arall o gymorth ar gyfer yr economïau cylchol, cydweithredol a sylfaenol, gan gynnwys cymunedau ynni. Dylid dadgymhelli cefnogaeth gyhoeddus i fodelau busnes sy'n tynnu gwerth o Gymru, ei heconomi a'i chymunedau. Dylai'r gyfraith hon hefyd gynnwys prawf cyrff cyhoeddus a fyddai'n alinio holl gefnogaeth y llywodraeth yn y dyfodol â hyn a phob egwyddor arall o Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

Case Study

Partneriaeth Cambrian Village Trust & Dŵr Cymru

Mae Cambrian Village Trust (CVT), cartref Cambrian United FC yn Nyffryn y Rhondda, yn cynhyrchu ac yn gwerthu ei drydan ei hun, gan gynhyrchu trosiant blyneddol o £30,000. Mae eu clwb a'u caffi ill dau'n cael eu pweru'n gyfan gwbl gan eu generadur hydro drwy gysylltiad gwifren uniongyrchol a gostiodd £12,000 i'w osod. Oherwydd yr arbedion biliau dilynol, roedd CVT wedi arbed £12,000 o fewn 6 mis i'r gosodiad.

Yn wreiddiol, roedd CVT yn gwerthu eu trydan dros ben i'r Grid Cenedlaethol am tua 7c y cilowat-awr (kWh). Fodd bynnag, mae CVT bellach wedi sicrhau Cytundeb Prynu Pŵer (PPA), gan werthu'r ynni dros ben i Dŵr Cymru am tua 12c y kWh. Mae'r incwm a gynhyrchir yn mynd yn ôl i'r gymuned leol i ddarparu gwasanaethau sydd eu hangen yn fawr ac yn gwella gwydnwch hirdymor CVT.

Hawl Cymunedol i Brynu

Byddai hawl newydd yn y gyfraith yn ei gwneud hi'n haws i gymunedau brynu asedau fel tir ac adeiladau, gan eu dwyn i berchnogaeth gymunedol. Yn yr Alban, cyflwynwyd yr hawl hon o dan Ddeddf Diwygio Tir (Yr Alban) 2003. Gall cymunedau gofrestru 'buddiant cymunedol' mewn tir, adeiladau neu brosiectau ynni adnewyddadwy a chael y dewis cyntaf i'w prynu pan gânt eu cynnig i'w gwerthu. Dylai perchnogion prosiectau ynni adnewyddadwy yn y sector preifat gael eu gorfodi i gynnig eu prosiectau i'w prynu gan y gymuned ar adeg ailbweru.

Case Study

Gwyrdd Bangla

Mae Gwyrdd Bangla yn fenter ynni adnewyddadwy dan arweiniad Sefydliad Dreigiau Bengal, wedi'i chynllunio i ddadgarboneiddio a grymuso cymunedau Mwslimaidd ledled Cymru trwy alinio cyfiawnder hinsawdd, ymgysylltu cymunedol ac ynni glân trwy lens ffydd. Mae'r prosiect wedi gosod systemau storio batri a ffotofoltäig solar mewn saith mosg ledled de Cymru.

Bydd cam nesaf y prosiect yn cynnwys peilot o'r model Gorsaf Bŵer Rhithwir (VPP), arloesedd cyffrous er mwyn rhannu ynni yn y gymuned. Yn fyr, bydd y VPP hwn yn darparu storfa batri solar heb unrhyw gost i aelodau'r gymuned - y cyfan yn cael ei weithredu gan blatfform meddalwedd AI o bell i yrru effeithlonrwydd - gydag unrhyw ormodedd a gynhyrchir yn cael ei fasnachu am reffeniw ychwanegol i'r prosiect.

Diwygio Tir Cymunedol

Cefnogi pob cymuned i gael mynediad at dir, ei reoli a bod yn berchen arno er lles cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol, natur a bioamrywiaeth, ynni cymunedol, hamdden a chynhyrchu bwyd lleol.

Sgiliau ar gyfer y Dyfodol

Dros gyfnod y senedd, dylai Llywodraeth newydd Cymru ystyried sut y gall ymgorffori'r sgiliau sydd eu hangen ar gyfer trawsnewid ynni cyfiawn dan arweiniad y gymuned. I ddechrau, bydd 5,000 o leoedd prentisiaeth fodern newydd yn cael eu creu i gynnwys cymysgedd o sgiliau crefft, cymwysterau technegol a phroffesiynol ar draws y sbectrwm datblygu cymunedol a busnes cymunedol a pheirianneg, gan arwain at gymwysterau proffesiynol, gan gynnwys NVQ Lefelau 4 a 5. Bydd hyn yn gofyn am gyflwyno pynciau cysylltiedig yng nghwricwlwm yr ysgol ac yna rhwydwaith o gyrsiau yn y sectorau addysg bellach ac uwch ledled y wlad gyda chyfleoedd profiad gwaith cysylltiedig.

Sylfeini ar gyfer Cymunedau Ynni: Hawl i Fynediad i Farchnadoedd Ynni Lleol

Byddai ein gweledigaeth ar gyfer cymunedau ynni yn cael ei gyrru gan sefydlu hawl yn y gyfraith i bawb gael mynediad at farchnadoedd ynni lleol a chymryd rhan mewn cymuned ynni. Dylai pawb gael yr hawl i allu cael prisiau ynni sefydlog a gallu lleihau eu biliau trwy ddefnyddio data cynhyrchu a defnydd lleol i gydbwysu defnydd. Byddai hyn yn adeiladu ar y gwaith a ddechreuwyd gan Ynni Lleol a'r ymgyrch Power for People a byddai'n cyd-fynd â chyllid Ynni Cymru ar gyfer Systemau Ynni Lleol Clyfar. Dylai Llywodraethau Cymru a'r DU gydweithio i weithredu hawl o'r fath.

Case Study

Partneriaeth Egni Coop a Chyngor Sir Penfro

Egni, yw cydweithfa ynni solar to cyntaf Cymru. Maent wedi ffurfio partneriaeth â Chyngor Sir Penfro i osod paneli solar ar ysgolion a chanolfannau hamdden sy'n eiddo i'r cyngor. Mae hyn yn cynnwys gosod paneli solar ar 6 ysgol yn 2020, ac ysgolion a chanolfannau hamdden pellach – cyfanswm o 20 – lle gosodwyd 1MW o baneli solar PV yn 2023–24. Mae'r paneli solar yn atal tua 200 tonnall o garbon deuocsid rhag cael ei ryddhau bob blwyddyn ac yn arbed tua £180,000 y flwyddyn mewn costau ynni. Caiff yr elw a gynhyrchir gan Egni ei ailfuddsoddi i ariannu prosiectau pellach. Mae'r model hwn yn cynnig budd triphlyg:

- Mae'r cyngor yn gwneud cynnydd tuag at ei ymrwymïadau sero net, gan leihau costau, heb unrhyw gost cyfalaf.
- Mae ysgolion yn derbyn cymorth addysgol rhagorol ar ynni adnewyddadwy a newid hinsawdd drwy raglen 'Ni yw'r Rhyfelwyr Ynni' Egni.
- Mae pobl leol yn cael cyfle i fuddsoddi drwy gynnig cyfranddaliadau cydweithfa Egni, gan fuddsoddi eu harian a derbyn cyfradd deg yn ôl.

Join RhanNi.

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â ni
ar info@ynnicymunedol.cymru

Ynni
Cymunedol Cymru
Community Energy
Wales

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

